

S. FREUDO IR C. G. JUNGO POŽIŪRIAI Į ŽMOGAUS KŪRYBINGUMĄ IŠ DABARTIES PERSPEKTYVOS

Junona Almonaitienė

Kūrybos fenomenas, žmogaus kūrybingumas – gana menkai psichologijos tyrinėta. Nuosekliai gilintis į tai pradėjo tik apie 1950 m. J. Guilfordas. Daug sunkumų susidaro dėl to, kad pats tyrimų objektas yra daugialypis, įvairių psichologų nevienodai traktuojamas. Juk esama ir meninės, ir mokslinės, ir techninės kūrybos, žmogaus kūrybingumas reiškiasi ir įvairiomis gyvenimiškomis situacijomis. Ar yra esminių skirtumų tarp šių kūrybos raiškų, kaip galima juos apibrėžti – tai tebėra neatsakyti klausimai. Visa apimančios psichologinės kūrybingumo koncepcijos nėra – jį tyrinėjami, mokslininkai paprastai gilinasi į kurį nors vieną šio sudėtingo reiškinio aspektą. Pvz., J. Guilfordas daugiausia dėmesio kreipė į kūrybiško mąstymo dėsninumus /8; 16/.

Toks požiūris tebėra įtakingas ir dabar. Kognityvinių kūrybingumo aspektų tyrinėjimas atvėrė perspektyvas įvairiems praktiniams uždaviniams spręsti, jais remiantis, sukurta individualius kūrybingumo skirtumus matuojančių testų, kūrybingumo stimuliavimo technikų ir pan.

Psichoanalitinis požiūris į kūrybos procesus šiuo metu nėra populiarus. Esama ir tokių nuomonių, kad tai – išnagrinėta tema, prie kurios neverta grįžti /16/. Matyt, tai nulėmė menkos galimybės empiriškai patikrinti šios krypties psichologų teiginius bei pagrįsti jais praktinių uždavinių sprendimą.

Tačiau tai, kad daugelis psichologų apsiribojo kognityvinių kūrybingumo aspektų tyrinėjimu, jau susilaukia ir nemažai kritikos dėl pernelyg supaprastinto kūrybos proceso traktavimo /7, 21 p./ Kai kurios išvados, prie kurių prieita per paskutiniuosius kūrybingumo tyrinėjimo dešimtmečius, bei klausimai, į kuriuos nerandama atsakymų, nepaisant eksperimentinių tyrimų gausybės, skatina į šį reiškinį pažvelgti plačiau. Vis dažniau akcentuojama, jog kūryba – daugelio įvairių veiksnių sąveikos rezultatas.

Pavyzdžiui, atlikta tyrimų, kurių duomenys rodo, kad specialiais metodais pasiektas mąstymo kūrybingumo padidėjimas yra neilgalais /14/. Vadinasi, tam, kad žmogus mąstyti ir elgtųsi kūrybingai, nepakanka vien žinių, įgūdžių, sugebėjimų. Ryskėja tendencija sieti tai su motyvacija, noru, poreikiu kurti /2;15;16 ir kt./ Be abejo, psichoanalizės, ir ypač S. Freudo

indėlis tyrinėjant žmogaus elgesio motyvą visuotinai pripažįstamas /6,126–127 p.; 21, 34 p./ Tai ir skatina dar kartą atsigręžti į psichoanalizės klasikų darbus, kuriuose jie nagrinėja kūrybos problemas. Kokie yra pagrindiniai jų teiginiai? Ką apie tai galima pasakyti, atsižvelgiant į dabartinę kūrybingumo tyrinėjimo būklę? Į šiuos klausimus ir bus bandoma atsakyti toliau.

Straipsnyje nebus apžvelgiami apskritai kritikuotini visos psichoanalizės momentai, kuriems nagrinėti yra publikuota daug kitų darbų.

S. Freudas ir C. Jungas kūrybos procesus nagrinėja, remdamiesi savo mis asmenybės koncepcijomis. Abiejų dėmesio centre – meninė kūryba. S. Freudas visokeriopo asmenybės aktyvumo, taigi ir kūrybos, šaltiniu laiko Id poreikius, iš kurių labai svarbūs įgimti seksualiniai ir agresyvūs potraukai. Dėl socialinės aplinkos spaudimo, veikiant įvairiems gynybiniais mechanizms, jie patenkinami ir netiesiogiai /5, 462 p.; 20, 440–447 p./.

Svajonės, fantazavimas, vaizduotės apraiškos – vienas iš tokių netiesioginio Id poreikių tenkinimo būdų, – teigia S. Freud'as. Tai, anot jo, yra medžiaga kūrybai, kuri, kiek pakeista ir perdirbta, sudaro meno kūrinį turinį /5, 467 p./ Svajonių turinys, S. Freudo nuomone, nėra atsitiktinis. Visiems žmonėms būdinga, – sako jis, – vaizduotėje „patenkinti“ neįgyvendintus, neišsipildančius norus. Kaip ir kiekvieną žmogų, menininką slepia galingi instinktyvūs poreikiai: jis trokšta garbės, valdžios, gerovės, populiarumo ir meilės, tačiau neturi pakankamai priemonių šiems siekiams įgyvendinti. Pagaliau kaip bet kuris nepasiekęs pasitenkinimo žmogus, jis nusigręžia nuo realybės ir nukreipia visus savo interesus, taip pat ir libido, į trokštamo gyvenimo kūrimą vaizduotėje /5, 462–468 p./.

Toks poreikių tenkinimo būdas, S. Freudo nuomone, yra artimas neurotiškam. Tai – slidus ir pavojingas kelias, galintis atvesti į neurozę. „Nėra abejonių, jog turi sutapti įvairios aplinkybės, kad tai nebūtų galutinis jo raidos rezultatas, tačiau gerai žinoma, kaip dažnai būtent menininkams iki galo atsiskleisti sutrukdo neurozės“, – teigia jis. Bet yra ir kitas – meno kelias, kuris nuo svajonių atveda atgal į realybę. Tiems, kurie nėra menininkai, galimybės patirti malonumą fantazuojant yra ribotos. Tačiau „žmogus, kuris yra menininkas, savo dispozicijoje turi daugiau“. Visų pirma jis žino, kaip „apdoroti“ savo svajones, kad jose nebeliktų to, kas yra perdėm asmeniška ir galėtų atstumti kitus, kad tomis svajonėmis būtų galima su kitais pasidalyti. Be to, jis žino, kaip jas „apdailinti“, kad nebūtų akivaizdi „nelegali“ jų kilmė ir yra įvaldęs galią savo vaizdinius įkūnyti kokioje nors me-

džiagoje. Jeigu visa tai jam pavyksta, jo kūriniai suteikia galimybę ir kitiems patirti malonumą, kuris jiems būtų neprieinamas dėl pernelyg stipraus išstūmimo jų psichikoje. Taigi jis nusipelno kitų padėkos ir susižavėjimo, savo vaizduote pasiekia tai, ko troško – „garbę, valdžią ir moterų meilę“ /5, 225–226 p., 298 p., 467–468 p./.

Beje, remiantis kaip tik šiais S. Freudo samprotavimais, galima padaryti išvadą, jog nuomonė, kad šis psichoanalitikas meninę kūrybą laiko psichinių sutrikimų bei ligų išdava, yra neteisinga. Analogijų tarp šių dviejų (ir ne tik jų) psichinio gyvenimo reiškinių esama, tačiau jie netapatūs. Gali būti, kad tokiai nuomonei paplisti įtakos turėjo gana tendencingas, gal dėl asmeninių ambicijų, S. Freudo požiūrio į meną interpretavimas C. Jungo straipsniuose ir pasisakymuose. („Kai Freudo arba Adlerio teorijų patologijos aiškinimą mėginama pritaikyti didžiajai poezijai, tai tėra tik juokingas mėginimas sumenkinti meno kūrinį“, „Taisyti čia neurozės psichologiją yra, švelniai tariant, absurdiška“ ir pan. /11, 765–766 p.; 12)/).

Beje, S. Freudo samprotavimai, išvados apie įžymiuosius žmones niekuo nesiskiria nuo samprotavimų apie bet kurį kitą asmenį. Jis linkęs atriboti menininką kaip žmogų ir menininką kaip kūrėją. „Daugialypę Dostojevskio asmenybę galima nagrinėti iš keturių pusių: kaip rašytoją, kaip neurotiką, kaip mąstytoją etiką ir kaip nusidėjėlį. (...) Mažiausiai ginčytinas jis kaip rašytojas, jo vieta – greta Šekspyro. „Broliai Karamazovai“ – didingiausiais iš kada nors parašytų romanų. (...) Deja, prieš literatūrinės kūrybos problemą psichoanalizė turi sudėti ginklus“ /18, 237 p./ S. Freudas, remdamasis F. Dostojevskio, L. da Vinčio, Šekspyro kūriniais ir kita prieinama medžiaga apie jų gyvenimą bei naudodamasis psichoanalizės žiniomis, stengiasi kuo daugiau pasakyti apie šių menininkų asmenybės ypatumus, charakterį, elgesio ir kūrybos faktus, ~~netgi bandydamas rekonstruoti~~, ko istorija neišsaugojo (beje, S. Freudas visur pabrėžia, kad tai tik atsargios hipotezės). Taigi matyti tarsi S. Freudo noras pažymėti, kad menininko, kaip žmogaus, neurotiškumas anaipol nesumenkina jo kūrinių vertės, bet, kita vertus, akivaizdu, kad, jo nuomone, kūryba yra neatsiejamai susijusi su visomis kitomis asmenybės apraiškomis. /Autorių identifikacija su kuriamais personažais, poreikis siekti neįgyvendintų troškimų kompensacijos, jų energijos sublimavimas pakieriant į kūrybą, teigia S. Freudas, turi tiesiogią ir lemiamą įtaką daugeliui meno kūrinių atsirasti, tai atspindi jų turinys. Štai, pvz., neišsenkantis šaltinis grožinei literatūrai kurti yra Edipo kompleksas, kurį įvairiai interpretavo ne vienas įžymus rašytojas – Sofoklis („Karalius Edipas“), Šekspyras („Hamletas“), Dostojevskis („Broliai Karamazovai“). Pastarajam romane plėtojama tėvžudystės tema S. Freudas sieja su kai ku-

riais jo autoriaus gyvenimo momentais. L. da Vinčio paveiksle „Šv. Ona“, vaizduojančiame šv. Oną, Mariją ir kūdikėlį Jėzų, galbūt atsispindi tai, kad dailininkas turėjo tarsi dvi motinas: tikrąją, kuri, matyt, jį augino maždaug iki ketverių metų, ir pamotę, kuri jį globojo vėliau. Kerinti Monos Lizos šypsena – tai galbūt ta pati šypsena, kuri reiškė begalinę tikrosios Leonardo motinos meilę savo sūnui. Be abejo, sąmonės turinys meno kūrinuose gali atsispindėti ne tik taip akivaizdžiai, bet ir simboline forma /5, 462 p.; 18, 242–249 p.; 19, 31–32 p., 110 p., 116 p./.

Pats Freudas yra atkreipęs dėmesį į tai, kad, taip aiškinant meninės kūrybos prigimtį, lieka neatsakyta į vieną svarbų klausimą: kodėl būtent vieni žmonės pasuka tokiu keliu – patenkina savo poreikius kurdami meną, o kiti – ne. S. Freudo nuomone, psichoanalizė negali atsakyti į šį klausimą, todėl ji yra nepajėgi paaiškinti kūrybos esmės. Jis darė prielaidą, kad gal toks poreikių patenkinimo būdas būdingas žmonėms, turintiems ryškesnį nei dauguma polinkį į sublimaciją ir nestiprų išstūmimą, na, o tai savo ruožtu gali priklausyti nuo įgimtos biologinės konstitucijos, „organinių charakterio pagrindų“ /5, 467–468.; 19, 117 p./.

C. Jungas, mėgindamas paaiškinti psichologinį meninės kūrybos mechanizmą, sąmonei priskiria dar didesnį vaidmenį negu S. Freudas. Tačiau, C. Jungo nuomone, reikšminga šiame procese tik kolektyvinė, o ne individuali sąmonė, jos įtaka menkina meno kūrinį, ir jei ji nulėmė jo atsiradimą – tai jau nebe meno kūrinys, o tik vidinių asmenybės prieštaravimų atspindys arba netgi psichinės ligos simptomas. Tai bene svarbiausias C. Jungo požiūrio į kūrybą skirtumas nuo S. Freudo, kuriam paaiškinti ir pagrįsti C. Jungas padėjo daug pastangų /9, 100–105 p.; 11, 765–766 p./.

C. Jungas visus meno kūrinius skirsto į dvi grupes: pirmoji – tai psichologinis (anglų k. – *psychological*), antroji – negyvenimiškas (*visionary*) menas. Pirmajam būdinga tai, kad medžiaga jam sukurti imama iš sąmonės. Tai sąmoningos žmonių mintys, sprendimai, įsisaugojinti jausmai ir t. t. C. Jungo nuomone, tokių kūrinių yra daugybė, jie vaizduoja žmonių džiaugsmus ir rūpesčius, kokius mato gyvenime. Šiuos kūrinius C. Jungas kiek ironiškai ir vadina psichologiniais. Visiškai pakanka sąmonės tiek jų turiniui, tiek formai suvokti.

Negyvenimiško meno šaltinis – kolektyvinė sąmonė, joje glūdi jo šaknys, todėl sąmonė negali tokių kūrinių iki galo suprasti, jie ją šokiruoja, atrodo betiksliai ir beprasmiški. Norėdamas patirti meno kūrinio poveikį, žmogus turi leisti jam paveikti save taip, kaip jis veikė jį sukūrusį menininką. C. Jungas tik tokius kūrinius laiko tikrais meno kūriniais ir tik juos turi galvoje, dėstydamas savo požiūrį į kūrybą /9, 88 – 95 p., 105 p./.

Tikro meno kūrybos procese, C. Jungo nuomone, kolektyvinės sąmonės turinys pasiekia kūrėjo sąmonę vizijos, intuitycijos pavidalu. Ta vizija yra nežodinė, neturinti aiškaus regimojo pavidalo, ji visuomet būna turiningesnė ir turtingesnė, negu menininkui pavyksta išreikšti. Šių vizijų turinys – tai kolektyvinės sąmonės turinys: archetipiniai simboliai, archetipinės idėjos ir situacijos, taigi visa tai būdinga ir tikrajam menui. Anot C. Jungo, kolektyvinės sąmonės įtaka ryški, pvz., Dantės „Dieviškojoje komedijoje“, Gėtės „Fauste“. Tokie kūriniai sujaudina kiekvieno žmogaus dvasią, jie turi galią atskleisti sąmonei visos tam tikro laiko visuomenės neįvardintus troškimus ir parodyti būdus, kaip jie gali būti įgyvendinti. Todėl tikras menas turi ir pranašiską galią; „kiekvienas tokių poetų kalba tūkstančių ir dešimčių tūkstančių balsu, pranašaujančiu sąmoningo tų laikų akiračio pasikeitimus“. Taigi tikras meno kūrinys turi epochinę reikšmę /9, 94–99 p./.

Kolektyvinės sąmonės turinys, besiskverbdamas į kūrėjo sąmonę, susiduria su gana stipriu pasipriešinimu, todėl kūrybos procesas reikalauja iš jo labai daug jėgų. Be to, tokius meno kūrinius sunku suprasti net ir patiems jų kūrėjams. Tai, ką šie sako apie savo kūrinius, C. Jungo nuomone, gali būti ne pats geriausias paaiškinimas. Iš kūrėjų to reikalauti ir nederėtų, nes jie jau ir taip labai daug padarė /9, 94–97 p./.

Taigi C. Jungas mano, kad nuo atskirų asmenų valios nepriklauso nei kolektyvinės sąmonės egzistavimas, nei jos pasireiškimai. Meno kūriniai – jos funkcionavimo rezultatas – taip pat egzistuoja visiškai nepriklausomai nuo žmonių požiūrio į juos, patys savaime. Meno kūrybos procese kolektyvinė sąmonė žmogų visiškai pajungia savo tikslams, jis tėra tik jos įrankis. Nuo sąmoningos žmogaus valios nepriklauso netgi tai, kad jis tuo įrankiu tampa: tai įgimta ir nepakeičiama lemtis. „Menas yra tam tikras įgimtas potraukis, formuojantis žmogų ir paverčiantis žmogų savo instrumentu. Menininkas nėra asmuo, apdovanotas laisva valia, siekiantis savo paties tikslų, bet toks, kuris leidžia menui įgyvendinti jo tikslus per save. Kaip žmogiška būtybė, jis gali turėti ir nuotaiką, ir valią, ir asmeninius tikslus, bet kaip menininkas jis yra „žmogus“ aukštesne prasme, – jis yra „kolektyvinis žmogus“, nesąmoningo žmonių gyvenimo priemonė ir atradėjas“. /9, 93–94, 101 p./.

C. Jungas prieštarauja S. Freudo teiginiui, kad menininko asmeninis gyvenimas gali padėti suprasti jo kūrinius: „Argi galima abejoti, kad menas yra tai, kas gali paaiškinti menininką, o ne jo asmeninio gyvenimo trūkumai ir konfliktai. Tai yra ne kas kita, o tik jo buvimo menininku apgailėtini rezultatai (...). Ypatingi sugebėjimai reikalauja didesnio energijos išsekimo, todėl būtinai atsiranda jos trūkumas kurioje nors kitoje gyvenimo srityje“ /9, 102–103 p./.

Sąmoningoji kūrėjo asmenybės dalis paprastai būna sil-

pna, infantiliška, tegalinti tik bejėgiškai stebėti, kaip dvasioje siaučia pašąmonės jėgos /9, 100–102 p./ C. Jungo nuomone, toks infantilumas padeda talentingiems žmonėms palaikyti glaudesnį ryšį su ankstesnių žmonijos raidos etapų patirtimi, glūdinčia kolektyvinėje pašąmonėje /10, 144–145 p./.

X X X

Taigi, žvelgiant iš dabarties perspektyvos, visų pirma matyti S. Freudą ir C. Jungo požiūrių į kūrybą globališkumas, kuris laikytinas teigiamu jų bruožu. Klausimai, kuriuos jie analizuoja, išties esminiai: koks yra kūrybos bei meno kūrinių poveikio kitiems žmonėms psichologinis mechanizmas? Kokie yra žmogaus kūrybingumo šaltiniai? Kas nulemia kūrinių turinį? Kaip kūrybos procesai susiję su visa asmenybe? Atsakymų į juos dar nerasta, jie tebėra atkualūs ir šiandien. Be to, S. Freudas ir C. Jungas nagrinėjo žymių kūrėjų biografijas, skirtingai nuo daugumos šiuolaikinių tyrinėtojų, kurie gilinasi į atsitiktinių žmonių (tiriamųjų) gyvenimo trumpus epizodus. Kad tokie tyrimai gali atitrūkti nuo realiaame gyvenime vykstančios kūrybos, akreipia dėmesį R. W. Weisbergas /17, 151 p./ Kitas žinomas kūrybingumo tyrinėtojas H. Gardneris dabar vėl taiko biografijų analizavimo metodą /7/. Kaip matyti, tai siejasi su viso psichologijos mokslo metodologinėmis problemomis: ar apskritai viskas joje gali ir turi būti empiriškai patikrinta, ar viena išsami išvalga negali suteikti didesnio impulso mokslo raidai negu daugybė smulkmeniškų hipotezės tikrinančių eksperimentinių tyrimų.

Beje, reikia pasakyti, kad tiek S. Freudas, tiek C. Jungas yra pabrėžę, jog nepretenduoja galutinai paaiškinti kūrybos procesų: „Psichoanalizė nepajėgi perprasti meninės kūrybos esmės“ (S. Freudas /19, 117 p./), „Kūrybos, panašiai kaip laisvės ir valios, paslaptis, yra transcendentinė problema, kurios psichologas negali paaiškinti, o tiktai aprašyti. Kūrybiška asmenybė taip pat yra galvosūkis, kuriam atsakymą rasti galima bandyti įvairiais būdais, bet visuomet veltui“ (C. Jungas /9, 100 p./).

Nepaisant šių, anot H. Gardnerio, „verkšlenimų“ (/7, 24 p./), didžiulis ir galbūt nepakankamai įvertintas šių mokslininkų indėlis į kūrybos psichologiją yra tai, jog jie išryškino neįsisąmonintų kūrybos motyvų problemą: jos akstinai bei tikslai toli gražu neatsiskleidžia iki galo nei paties kūrėjo, nei aplinkinių sąmonei, o ji pati nėra kokių nors iš anksto numatytų intencijų įgyvendinimas /7, 24 p./ Iš tiesų sunku būtų paneigti, jog pasitaiko atvejų, kai žmogus tiesiog negali nekurti, tai daro netgi kitų svarbių poreikių patenkinimo sąskaita, nesitikėdamas greito pripažinimo ar materialinio atlyginimo. Vadina si, arba esti tiesiog pats savaime poreikis kurti, vieniems kažkodėl būdingas labiau, kitiems – mažiau, arba kūryba padeda patenkinti ir kokius nors kitus

poreikius, kurių ryšys su kūrybos procesu nėra akivaizdus. Pastarajam teiginiui neprieštarauja šiuolaikiniai T. Amabilė kūrybos motyvacijos tyrimų rezultatai: vertingesnių dalykų sukuriama, kai kuriama savo malonumui, nesiorientuojant į būsimą kūrinių įvertinimą ir prizus /2; 7, 25 p./.

Lyginant S. Freudą ir C. Jungo kūrybingumo aiškinimą, matyti, kad S. Freudas, kaip jau minėta, kūrybos procesus sieja su kitomis asmenybės apraiškomis ir jose ieško kūrybingumo akstinių. C. Jungo nuomone, individualioji kūrėjo sąmonė ir pasamonė yra visai nesusijusi su „tikro“ meno kūrimu, negali jo įtakoti. Pagal C. Jungo sampratą, kūrybos procesai egzistuoja tarsi greta žmogaus individualiosios dalies: jie nesusiję su individualia žmogaus patirtimi, jo motyvais, vertybinėmis orientacijomis ir pan. Tai laikytina silpnąja C. Jungo požiūrio puse, nes taip mažstant gerokai sumažėja galimybės toliau gilintis į kūrybos psichologiją. C. Jungo kūrybos koncepcijoje tarsi jau pasakyta viskas, kas jos ribose šia tema gali būti pasakyta, joje jau lyg ir glūdi atsakymai į visus galinčius iškilus klausimus, į kuriuos tik sąmonė pajėgi rasti atsakymus. Tačiau atsakymais jis vis dar galima laikyti tik pačios C. Jungo kūrybos koncepcijos kontekste. Jais tiesiog reikia tikėti, kaip ir svarbiausiais šios koncepcijos teiginiais – pvz., kad ir tuo, jog kūrybos įtaka asmenybei destruktivi.

Gali būti, kad kaip tik dėl šių priežasčių C. Jungo indėlis į kūrybingumo tyrinėjimą šiuolaikiniuose moksliniuose darbuose pastebimai rečiau prisimenamas, jo mintys žymiai rečiau cituojamos, negu S. Freudą /žr., pvz., 7/.

S. Freudą teiginiai, matyt, pasirodė kur kas lengviau transformuojami į kitų psichologijos kryptių „kalbą“, lengviau susiejami su jų atradimais. Kai kurias S. Freudą išvalgas daugiau ar mažiau patvirtina vėliau atlikti empiriniai tyrimai, nors jų metu ieškota atsakymų į klausimus, iškilusius, einant visai kitokiu keliu. Pvz., J. Abra ir S. Valentinė – French atkreipia dėmesį į tai, jog S. Freudą minėtąjį „garbės, valdžios ir moterų meilės“ siekimą, būdingą menininkams, galima gretinti su pripažinimo siekimu, aukštesniu aspiracijų lygiu, kurie, kai kurių tyrimų duomenimis, koreliuoja su kūrybingumu /1, 225 p.; 4, 152 p., 239./.

Manau, iš to galima daryti išvadą, kad S. Freudą idėjos nelaikytinos atgyvenusiomis ir tebegali teikti impulsų tolimesniems ieškojimams.

Kai kurie mokslininkai kritikuoja S. Freudą nuomonę, kad nėra ryškesnio skirtumo tarp kūrybingų ir nekūrybingų žmonių, išskyrus tam tikrus minėtus asmenybės ypatumus. Taigi nebėsa galimybių atskirti vertingus kūrinius kuriančiųjų nuo menkaverčių kūrinių autorių /7, 25 p./.

Tačiau, kaip žinoma, apskritai meno srityje tokiems dalykams atskirti absoliutaus kriterijaus ir nėra /žr., pvz., 3, 128 p./.

Atvirkščiai, labiau abejotinas atrodo toks griežtas C. Jungo meno kūrinių skirstymas į „tikrus“ ir „netikrus“.

Apibendrinant galima padaryti tokias išvadas:

1. Lyginant su daugeliu šiuolaikinių kūrybingumo tyrimų, teigiamu S. Freudo ir C. Jungo koncepcijų bruožu laikytinas jų globališkumas, mėginimas suformuluoti esminius kūrybą liečiančius klausimus ir rasti į juos atsakymus, taip pat realios, pripažintų autorių kūrybos nagrinėjimas.

2. Svarbus S. Freudo ir C. Jungo indėlis į kūrybingumo psichologiją yra iškelimas neįsisąmonintų kūrybos motyvų problemos. Ji tebėra aktuali ir dabar, kai ryškėja tendencija daugiau dėmesio kreipti ne į kognityvinius, bet į motyvacinius kūrybingumo aspektus.

3. C. Jungo kūrybingumo koncepcija neatveria plačių perspektyvų tolimesniems šio reiškinio tyrinėjimams, kadangi kūrybos procesus laiko nepriklausančiais nuo individualios žmogaus psichikos.

4. S. Freudo požiūris, jog kūrybos akstinai glūdi tam tikruose žmogaus asmenybės ypatumuose, yra lengviau susiejamas su dabartiniais kūrybingumo tyrinėjimais ir tebegali teikti impulsų tolimesniems ieškojimams.

L I T E R A T Ū R A

1. Abra J. C., Valentine-French S. Gender Difference in Creative Achievement: A Survey of Explanations.

2. Amabile T. M. Social Psychology of Creativity: a Consensual Assessment Technique // Journal of Personality and Social Psychology, 1982. Vol. 43, Nr. 5. P. 997-1013.

3. Areška V. Meno vertybės ir gyvenimo praktika // Pergalė. 1985. Nr. 11. P. 121-130.

4. Barron F. Creativity and Personal Freedom. Princeton, New Jersey: D. Van Nostrand Co. Inc., 1968, 322 p.

5. Freud S. Introductory Lectures on Psycho-Analysis. N. Y.: W. W. Norton and Co., 1989. 621 p.

6. Gaižutis A. Kūrybinė menininko galia. V., 1989. 185 p.

7. Gardner H. Creating Minds. N. Y.: Basic Books, 1993. P. 464.

8. Guilford J. P. Potentiality for Creativity and it's Measurement // Readings for Introductory Psychology, N. Y., 1965. P. 439-443.

9. Jung C. G. Collected Works. Vol. 15. The Spirit in Man, Art, and Literature. N. Y.: Princeton University Press, 1978.

10. Jung C. G. Collected Works. Vol. 17. The Development of Personality. N. Y.: Princeton Univ. Press, 1979.

11. Jung C. G. Collected Works. Vol. 18. The Symbolic Life: Miscellaneous Writing. N. Y.: Princeton Univ. Press, 1980.

12. Jungas K. G. Freudas ir Jungas // Psichologija. 1990. Nr. 11. P. 131-140.

13. Rogers C. R. Toward a Theory of Creativity // On Becoming a Person, Boston: Houghton Mifflin Co., 1976. P. 347-359.

14. Runco M. A., Okunda S. M. The Introductory Enhancement of the Flexibility and Originality Scores of Divergent Thinking Test // *Applied Cognitive Psychology*, 1990. Vol. 4.
15. Sternberg R. J. Todd L. L. An Investment Theory of Creativity and its Development // *Human Development*. 1991. Vol. 34. P. 1-31.
16. Urban K. K. Recent Trends in Creativity Research and Theory in Western Europe // *Journal for High Ability*.
17. Weisberg R. W. Problem Solving and Creativity // *The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives*. Ed. Sternberg R. J. Camb.: Camb. Univ. Press. 1988. P. 148-176.
18. Фрейд З. Достоевский и отцеубийство // З. Фрейд. Избранное. London. 1969. С. 237-253.
19. Фрейд З. Леонардо да Винчи. Москва, 1912.
20. Фрейд З. Психология бессознательного. Москва, 1989.
21. Фромм Э. Человек для себя. Минск, 1992.

THE S. FREUD'S AND C. JUNG'S APPROACHES TO CREATIVITY FROM TODAY'S PERSPECTIVE

Junona Almonaitienė

SUMMARY

The S. Freud's and C. Jung's approaches to creativity are presented briefly in this article and an attempt to evaluate them from today's perspective is given. Some results of contemporary empirical researches induce the new interest to these classical approaches. Their wideness, globality, attention to the real creative works of the well known authors seem to be the important positive traits, especially in comparison with many rather petty contemporary experimental researches concerning creativity. The revelation of the problem of creativity's unconscious motives is the most important desert of S. Freud and C. Jung. It seems to the author, nevertheless, that the S. Freud's creativity explanation gives wider perspective to further explorations in comparison with Jung's.